

БОЛАШАҚ МУЗЫКА МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ӘНШІЛІК DAҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ (ҚАЗАҚ ӘНДЕРІ НЕГІЗІНДЕ)

Шыныбаев С.Т.* , Таубалдиева Ж.Ш. , Онгарбаева С.С.

I. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Қазақстан Республикасы, Талдықорған қ.
*e-mail: Serikbolshynbaev@gmail.com

Аңдатпа. Қазіргі қоғамда ұлттық бірегейлікті сақтау және мәдени мұраны ұрпақтан-ұрпаққа жеткізу мәселесінің өзектілігі артуда. Осы тұрғыда, білім беру жүйесі ұлттық құндылықтарды насихаттаудың негізгі институт. Мақалада болашақ музыка пәні мұғалімдерінің кәсіби даярлығында қазақтың бай ән өнерін пайдаланудың тиімділігі ғылыми тұрғыдан негізделген. Зерттеудің мақсаты – қазақ халық әндерін қолдану негізінде болашақ музыка мұғалімдерінің әншілік дағдыларын дамытуға әсер ететін педагогикалық шарттарды анықтау және олардың тиімділігін дәлелдеу.

Зерттеу барысында педагогикалық шарттар ретінде мынадай мәселелер қарастырылды: қазақ әндерінің жанрлық және стильдік ерекшеліктерін ескере отырып, оқу бағдарламасына сәйкес вокалдық репертуарды іріктеу; студенттердің жеке ерекшеліктеріне сай сараланған оқыту әдістерін қолдану және қазақ әндерінің интонациялық құрылымын, орындаушылық дәстүрін, сондай-ақ, бейнелік мазмұнын терең талдау. Сонымен қатар, қазақ әндерінің ұлттық колориті мен эмоционалдық тереңдігі вокалдық техниканы жетілдіруге және көркемдік интерпретацияны дамытуға ықпал ететін маңызды құрал ретінде қарастырылады. Әншілік дағдыларды жетілдіру барысында ұлттық нақышты сақтай отырып, вокалдық техника, интонация мен музыкалық-мақсатты ойлауды дамыту ерекше назарға алынды.

Зерттеу нәтижелері қазақ ән мұрасын оқу үдерісіне жүйелі түрде енгізу болашақ мұғалімдердің тек кәсіби-шығармашылық әлеуетін арттырып қана қоймай, олардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын, рухани-адамгершілік құндылықтарын және кәсіби өзіндік санасын қалыптастыруға оң әсер ететінін көрсетті. Осылайша, қазақтың ән өнері музыка мұғалімдерін даярлауда маңызды дидактикалық және тәрбиелік ресурс ретінде ғылыми тұрғыдан негізделген. Бұл жұмыс музыка педагогикасының теориясы мен практикасына, сондай-ақ, ұлттық музыкалық мәдениетті насихаттау ісіне өз үлесін қосады.

Кілт сөздер: болашақ музыка мұғалімі, әншілік дағды, қазақ халық әндері, вокалдық дайындық, педагогикалық шарттар, кәсіби даярлық, ұлттық мәдениет.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінің басты бағыттарының бірі – ұлттық құндылықтарды ескере отырып, болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігін арттыру. Осы контексте музыка пәні мұғалімдерін даярлау ерекше маңызға ие, себебі музыка өнері жас ұрпақтың эстетикалық талғамын, рухани байлығын қалыптастыруға және мәдени мұраны дәріптеуге ықпал етеді. Осыған байланысты, болашақ музыка мұғалімдерінің әншілік дағдыларын қалыптастыру олардың кәсіби даярлығының ажырамас компоненті ретінде қарастырылады.

Т.А. Волошина бойынша, әншілік дағдылар – бұл вокалдық қызметтің техникалық және көркемдік аспектілерін саналы түрде меңгеру қабілеті. Оған дыбыс шығарудың дұрыс жүйесін қалыптастыру, тыныс алуды басқару, артикуляцияны жетілдіру, интонациялық дәлдікке қол жеткізу және музыкалық шығарманы көркем интерпретациялау жатады. Бұл дағдылар техникалық шеберлікпен қатар, орындаушылық мәдениетті, сахналық мінез-құлықты және эмоционалдық экспрессияны дамытуды қамтиды [1].

Кратус бойынша, музыкалық білім беру – жеке тұлғаның музыкалық мінез-құлқын қалыптастыру процесі, ол белгілі бір музыкалық мінез-құлықты енгізу, өзгерту және музыкалық мінез-құлықта қажетті өзгерістер жасау арқылы жүзеге асады.

Сэвидж музыкалық білім берудің студенттердің музыкалық қабылдау қабілеттерін әртараптандыруға бағытталып, оларды белгілі бір шектеулерден босатып, көпқырлы музыкалық платформаларда ән салуға және тыңдауға ынталандыру қажеттігін

атап көрсетеді. Сонымен қатар, Каркина С., Мена Дж., Валеева Р және т.б. еңбегінде музыкалық білім беруде когнитивтік дамумен қатар мінез–құлық өзгерісінің де жүзеге асатыны айқындалады [2].

Музыкалық білім беру балалар мен жасөспірімдердің когнитивтік, эмоционалдық және әлеуметтік дамуын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Оқу үдерісіне мәдени тұрғыдан маңызы жоғары музыкалық материалдарды енгізу білім алушыларға анағұрлым мазмұнды және көпқырлы білім беру тәжірибесін қамтамасыз етеді. Қазақстан контекстінде вокалдық орындаушылық шеберлік, әсіресе қазақ халық әндеріне негізделген вокалдық өнер, ғасырлар бойы ұлттық мәдени мұраның және этникалық болмыстың ажырамас құрамдас бөлігі ретінде қалыптасқан.

Соған қарамастан, қазақ халық әндеріне негізделген вокалдық орындаушылық дәстүр қазіргі музыкалық білім беру бағдарламаларына толық көлемде енгізілмеген. Бұл жағдай болашақ музыка мұғалімдерінің кәсіби даярлығында ұлттық компоненттің жеткіліксіз ескерілетінін көрсетеді және білім беру мазмұнының мәдени сәйкестігін қамтамасыз ету қажеттілігін туындатады.

А.Н. Егоровтың «Әншілік дағдыларды дамытудың заманауи тәсілдері» мақаласында болашақ музыка мұғалімдерінің кәсіби даярлығы ең алдымен, олардың музыка теориясын терең меңгеруімен, аспапта орындаушылық және ән айту (вокалдық орындау) шеберлігімен бағаланады деп көрсетілген. Музыка мұғалімінің қай салада жұмыс істегеніне қарамастан, одан ең алдымен жоғары деңгейлі маман және орындаушы болу талап етіледі [3].

Бүгінде өзекті мәселелердің бірі – дамыған елдер қауымдастығында эталон болып танылған ән айту (вокалдық) орындау ережелерін ұлттық ән өнеріміздің дәстүрлерін ескере отырып, зерделеу болып табылады. Біздің студенттерден ән айтуда қазақ халық және классикалық әндерін, композиторлар шығармашылығын, композиторлар туындыларын, әлем халық әндерін орындау дағдыларын дамыту талап етіледі. Студенттерге теориялық білімді меңгеру күрделі процесс болып көрінеді. Алайда, болашақта мұғалім ретінде тиімді жұмыс істеу үшін студенттер дыбыс туралы қажетті ғылыми және теориялық білімді меңгеруі керек. Сонда ғана олар тәжірибеде туындайтын мәселелердің ғылыми және теориялық шешімдерін оңай таба алады.

Болашақ музыка мұғалімінің әншілік дағдыларын қалыптастыру үшін – вокалдық–музыкалық педагогиканың негізгі қағидалары мен әдістері, дыбыс жасаудың психологиялық, физиологиялық және акустикалық негіздері, сондай–ақ вокалдық шеберлік пен музыкалық педагогиканың негізгі тәсілдерімен танысу үшін заманауи ғылыми–әдістемелік әдебиет. Осыған байланысты, қазақ халық әндерін пайдалану арқылы болашақ музыка мұғалімдерінің әншілік дағдыларын қалыптастырудың педагогикалық шарттарын теориялық және тәжірибелік тұрғыдан негіздеу – қазіргі музыкалық білім берудің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

Зерттеудің мақсаты: қазақ халық әндерін қолдану негізінде болашақ музыка мұғалімдерінің әншілік дағдыларын дамытуға әсер ететін педагогикалық шарттарды анықтау және олардың тиімділігін дәлелдеу.

Зерттеу міндеттері:

1. Әншілік дағдылар ұғымын және оның құрылымдық компоненттерін теориялық тұрғыдан талдау.
2. Қазақ халық әндерінің болашақ музыка мұғалімдерін даярлаудағы рөлін айқындау.
3. Әншілік дағдыларды дамытудағы педагогикалық шарттар жүйесін әзірлеу.
4. Ұсынылған педагогикалық шарттардың тиімділігін эксперимент арқылы тексеру.

Ғылыми жаңалығы: зерттеу барысында қазақ халық әндерін интеграциялау негізінде болашақ музыка мұғалімдерінің әншілік дағдыларын қалыптастырудың педагогикалық шарттары теориялық және практикалық негізде ұсынылады.

Практикалық маңызы: әзірленген әдістемелік шарттар жоғары оқу орындарының оқу үдерісіне енгізілген жағдайда, музыка пәні мұғалімдерін даярлау сапасын арттыруға,

ұлттық мәдени мұраны сақтауға және болашақ педагогтардың кәсіби–шығармашылық әлеуетін дамытуға ықпал етеді.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу Жетісу университетінің «Дене шынықтыру және өнер» факультетінде «Музыкалық білім беру» мамандығының 2–3–4 курс студенттері арасында жүргізілді. Экспериментке барлығы 28 студент қатысты, олардың ішінде 15–і қыздар және 13–ы ұлдар болды. Зерттеу жұмысы үш кезеңнен тұрды: диагностикалық, қалыптастырушы және бақылау–қорытынды кезеңдері. Әрбір кезең өзіне тән міндеттерді орындауға бағытталып, болашақ музыка мұғалімдерінің әншілік дағдыларын қазақ халық әндері негізінде қалыптастыруға арналған педагогикалық шарттардың тиімділігін анықтауға мүмкіндік берді.

Зерттеу материалдары ретінде қазақ халық әндерінің кең тараған репертуары пайдаланылды. Олардың қатарында «Гэкку», «Айнамкөз», «Ақбаян», «Япурай», «Сарыжайлау» сынды халықтық туындылар бар. Бұл әндер қазақтың ұлттық вокалдық мәдениетін айқындайтын негізгі үлгілер болып табылады және студенттердің көркемдік–эстетикалық талғамын, ұлттық өнерге деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік берді. Сонымен қатар, әншілік дағдыларды дамытуға бағытталған вокалдық жаттығулар кешені енгізілді. Жаттығулар дыбыс қою техникасын жетілдіруге, тыныс алу мен артикуляцияны дұрыс қалыптастыруға, сондай–ақ студенттердің вокалдық диапазонын кеңейтуге бағытталды. Әдістемелік құралдар ретінде музыкалық педагогикаға арналған оқулықтар, қазақ фольклоры бойынша жинақтар және заманауи музыкалық білім беру технологиялары пайдаланылды.

Зерттеу барысында теориялық және эмпирикалық әдістер кешені қолданылды. Теориялық деңгейде музыкалық педагогика, вокалдық әдістеме және халықтық педагогика саласындағы ғылыми әдебиеттерге талдау жасалды. Сонымен бірге, қазақ халық әндерінің құрылымдық ерекшеліктері ырғақтық, әуендік негіздері зерттеліп, олардың педагогикалық мақсатта қолдану мүмкіндіктері қарастырылды. Эмпирикалық әдістер қатарында педагогикалық эксперимент негізгі орын алды. Эксперимент қазақ халық әндері негізінде арнайы әзірленген вокалдық жаттығуларды және репертуарды жүйелі түрде оқу үдерісіне енгізу арқылы жүзеге асырылды. Сонымен қатар, сабақ барысындағы студенттердің орындаушылық деңгейін, интонациялық дәлдігін, дыбыс қою мәдениетін бақылау әдісі арқылы анықтау көзделді. Сауалнама және әңгімелесу әдістері студенттердің ұлттық әндерге деген қызығушылығы мен кәсіби уәжін айқындауға бағытталды.

Сараптамалық әдістер де қолданылды, атап айтқанда, музыка пәні оқытушылары мен вокал мамандарынан алынған пікірлер сараптамалық тұрғыдан талданып, қазақ әндерін орындаудағы көркемдік және техникалық деңгей бағаланды. Нәтижелер пайыздық көрсеткіштер арқылы сипатталды және экспериментке дейінгі және кейінгі көрсеткіштерді салыстыру үшін вариациялық талдау жүргізілді.

Зерттеу этикалық принциптерге толық сәйкес жүргізілді. Барлық қатысушылар зерттеу туралы толық ақпараттандырылып, ерікті түрде қатысуға келісім берді. Эксперимент барысында авторлық құқық сақталып, ұлттық музыкалық мұраға құрметпен қарау қағидаты негізге алынды. Сонымен қатар, зерттеу нәтижелерін объективті көрсету және шынайылықты сақтау негізгі ғылыми ұстанымдардың бірі болды.

Болашақ музыка мұғалімдерін кәсіби даярлау мәселесі көптеген зерттеушілердің назарында болып, бірнеше аспект бойынша қарастырылады. Т.В. Ладыженская зерттеуі бойынша, бұл бағыттағы зерттеулердің негізгі тақырыптарына музыкалық–педагогикалық білім беру тарихы Г. Николаи, Т. Танько, В. Черкасов, музыкалық өнер мұғалімін кәсіби дайындаудың теориялық концепциялары А. Козырь, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовский, О. Рудницкая, О. Щелокова, болашақ мұғалімдерді дайындаудағы құзыреттілік тәсіл Т. Агейкина–Старченко, А. Боблиенко, К. Кабриль, М. Михаськова, А. Рыбников және музыкалық–педагогикалық қызметке даярлау А. Болгарский, Т. Жигинас, Н. Мозгалева, А. Плохотнюк, Т. Рейзенкинд еңбектері жатады [4].

Сонымен қатар, болашақ музыка мұғалімдерінің вокалдық қызметіне дайындық мәселесі Б.А. Успенский пен Б.Л. Годиктің «Вокалдық педагогика: теориясы және практикасы» еңбегінде қарастырылған. Бұл бағытта вокалдық орындаушылық және вокалдық педагогика ерекшеліктері О. Стахевич, Ю. Юцевич, болашақ музыка мұғалімдерін вокалдық қызметке үздіксіз кәсіби дайындау Н. Можайкина, Т. Пляченко, вокалдық орындаушылық шеберлікті қалыптастыру Г. Стасько, А. Шуляр, вокалдық–әдістемелік дайындық Л. Василенко, Л. Гавриленко, Л. Каменецкая, А. Матвеева, А. Прядко, вокалдық–дыбыстық мәдениетті қалыптастыру және вокалдық естуді дамыту О. Маруфенко, Т. Ткаченко, сондай-ақ инновациялық технологиялар Г. Панченко бойынша маңызды зерттеулер жүргізілген [5].

И. Розимуродов болашақ музыкалық мұғалімнің кәсіби қызметін үш негізгі топқа жіктейді. Ол болашақ музыкалық мұғалімнің жалпы орта мектепте толыққанды қызмет атқаруы үшін «музыкалық аспапта орындаушылықты меңгеру», «дауыс өндіру қабілетін иелену» және «музыкалық–теориялық білім алу» талап етілетінін атап көрсетеді. Сонымен қатар, ғалымның пікірінше, болашақ музыкалық мұғалім педагогика саласында, музыка теориясы, сольфеджио, гармония, хорлық және хор жүргізу, аспаптық орындаушылық, фортепиано және аспаптық музыка салаларында бакалавриат деңгейінде білім алуы қажет [6].

Ән айту процесі ерекше эмоциялардың туындауына ықпал етеді, ал бұл эмоциялар өз кезегінде ән айтуға әсер етеді, – деп Дмитриев қарастырған [7]. Кез келген іс–әрекеттегі сияқты, олар ән айту процесіне оң немесе теріс әсер етуі мүмкін. Эмоциялар белсендіруші (стеникалық) сипатта болып, ағзаның жалпы тонусын арттырып, оның энергиясы мен күшін көбейтсе, екінші жағынан күйзелістік (астеникалық) сипатта болып, өмірлік белсенділікті төмендетуі мүмкін. Ән айтудан туындайтын қуаныш пен рахаттану сезімі ағзаның жалпы тонусын көтеріп, дауысқа оң әсер етеді. Дегенмен, шамадан тыс қобалжу ән айту функциясына кері әсер ететінін ескеру қажет, себебі бұл ми қызметінің тежелуіне әкеліп соғады, нәтижесінде қозғалыстар дәлдігін жоғалтуы мүмкін, ал ән айту дәл үйлестіруді талап етеді. Сондықтан, оқытудың бастапқы кезеңінде оқушыны шамадан тыс қобалжытатын шығармалардан аулақ болу керек. Бұған өте темпераментті, құмарлықты және ең жоғары эмоционалдық шиеленісті талап ететін музыкалық шығармалар жатады. Оларды ән айту дағдылары толық қалыптасқан кезде ғана репертуарға қосу ұсынылады.

Әншілік дағдыларды қалыптастыру – табысты құзыреттіліктерді меңгерудің негізі. З. Алиева бойынша, әншілік дағдылар дегеніміз – ән айту актісінің компоненті болып табылатын іс–әрекетті орындаудың ішінара автоматтандырылған тәсілі [8].

Олардың негізінде шартты–рефлекторлық байланыстарды құру және нығайту, сондай-ақ, бір жүйеден екіншісіне оңай ауысатын байланыстар жүйесі динамикалық стереотиптерді қалыптастыру жатыр. Тұрақты жаттығулар нәтижесінде әншілік дағдылар ішінара автоматтанады, сәйкесінше, әртүрлі ән айту әрекеттерін орындау процесін саналы бақылау төмендейді, бірақ бұл әрекеттердің нәтижелері санада үнемі көрініс табады. Дағдылардың автоматизмі ән айту кезінде маңыздырақ орындаушылық және көркемдік міндеттерді шешуге мүмкіндік береді. Әншілік дағдыларды меңгермей, әнші әншілік шеберлікке жете алмайды. Сондықтан, ән айтуды оқытудың бірінші кезектегі міндеті дұрыс ән айту тәсілдерін қалыптастыру және оларды автоматты деңгейге дейін жеткізу.

Әншілік дағдылар, әдетте, қозғалыс дағдылары ретінде қарастырылады, бірақ бұл толықтай дұрыс емес. Б.Т. Бейсенбаева өз еңбегінде ән айту барысында дыбыс шығару үшін бұлшықет қозғалысы міндетті түрде қатысатындығын атап көрсеткен [9]. Алайда, әншілік дағдыларды қалыптастыруда басым рөл атқаратын – есту қабілеті. Дыбысты шығарғанда, естуді жеке тыңдау дағдысы, ал бұлшықет әрекеттерін тек моторлы әншілік дағдылар ретінде қарастыруға болмайды. Есту және дауыс моторикасы анатомиялық жағынан бөлек жүйелер болса да, ән айту кезінде физиологиялық тұрғыдан біртұтас болады, өйткені олар бөлек жұмыс істей алмайды. Дыбыс шығару дауыс моторикасы арқылы жүзеге асырылады. Дауыс моторикасы әрекетке итермелеп, оның жұмысын реттейді; ал есту дыбысты

шығаратын қозғалыс жүйесінің негізгі реттеушісі. Есту мен дауыс моторикасының бұл үйлесімі, яғни қозғалыс әрекеттерінің есту бақылауымен орындалуы психологияда сенсомоторлық дағды деп жіктеледі. Әншілік дағды түрін нақтылау оның мәнін тереңірек түсінуге және оны қалыптастыру әдістемесін дәлірек анықтауға мүмкіндік береді.

Әншілік дағдының психологиялық механизмін Д.Е. Огороднов екі бөлікке бөлді: бағдарлаушы және орындаушылық [10]. Біріншісі іс-әрекетті орындау тәсілдерін анықтаса, екіншісі оларды іске асырады. Іс-әрекеттің сәтті орындалуы реттеуші образдың немесе бағдарлаушы бөліктің толықтығына байланысты. Сондықтан, ән айтуды үйрету кезінде оның қалыптасуына бірінші кезектегі мән беріледі. Ән айтуда реттеуші образ дыбыстық образ. Бір нәрсені айту үшін, шығарылатын дыбысты нақты елестету қажет. Осылайша, сенсомоторлық әншілік дағдыны қалыптастырудың ең алғашқы кезеңі жетекші сенсорлық-есту звеносын, яғни әншілік-музыкалық образды құру. Ол дауыс моторикасына қатысты бағдарлаушы және бағдарламалаушы функцияларды орындайды. Демек, әншілік дағдыларды қалыптастырудың бастапқы кезеңіндегі негізгі міндет оқушыда реттеуші әншілік-музыкалық образды тезірек құруға мүмкіндік беретін әдістемені қолдану. Ең қарапайым тәсіл педагогтың өзі немесе аудиожазба арқылы дыбысталуды көрсету. Бұл әдіс өте тиімді.

Оқытудың бастапқы кезеңінде дұрыс дауыс шығаруға қажетті қозғалыстарды көрсету де қолданылады: тыныс алу бұлшықеттерінің, төменгі жақтың, еріннің қозғалысы, ауыздың ашылу формасы, есінеу. Мұның бәрі мұғалімнің түсіндіруімен бірге жүруі қажет. Бұл ретте сезімдік таным құралы болып табылатын көрсету (бірінші сигналдық жүйе) сөзбен (екінші сигналдық жүйе) біріктіріледі. Соның арқасында дыбысты қабылдау және оның негізінде пайда болатын түсініктер саналы, тұрақты және жақсы есте сақталады.

Болашақ музыка мұғалімдерінің әншілік дағдыларын қалыптастыру мәселесі кең ауқымды зерттеулердің нысаны болған. И.В. Федорова бұл даярлықты жоғары оқу орнындағы білімдік-дамыту ортасында жүзеге асырудың маңыздылығын атап өтеді. Оның тұжырымдамасы бойынша, вокалдық дайындық тұлғаның шығармашылық қабілеттерін дамытудағы мағыналық механизм ретінде қарастырылуы тиіс. Бұл ойды Т. Агейкина-Старченко, А. Боблиенко, К. Кабриль және басқа да ғалымдар қолданылатын компетенттік тәсіл теориясымен байланыстырады [11].

Қазақ әндері негізінде әншілік дағдыларды қалыптастыру мәселесін зерттеген ғалымдар арасында Қ. Ахметова мен Н. Күнтуған еңбектерін Н.Т. Фаттахова, Р.К. Жанабаева, С.А.Шепаева өз зерттеулерінде атап көрсеткен [12]. Олар қазақ әндерінің жанрлық ерекшеліктерін, орындау мәнерін және вокалдық дағдыларды дамытудағы әлеуетін зерттеген. Мәселен, Қ. Ахметова қазақ халық әндерінің орындаушылық ерекшеліктері, атап айтқанда, кең тыныс, әуенді әшекейлеу және сөз бен әуеннің бірлігі сияқты аспектілерді талдаған. Бұл аспектілер болашақ мұғалімдердің вокалдық мәдениетін қалыптастыруға негіз болады.

А. Рыбников пен Л. Лабинцеваның инновациялық технологияларды қолдану туралы идеялары қазақ әндерін оқыту процесінде үлкен мәнге ие. Олардың зерттеулері мультимедиялық және интерактивті құралдарды пайдалану арқылы студенттердің вокалдық-орындаушылық дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Сондай-ақ, Л. Тоцкаяның вокалдық дайындықты жетілдірудің ұйымдастырушылық-әдістемелік жүйесін құру туралы тұжырымдамасы қазақ әндері негізіндегі оқыту бағдарламаларын әзірлеуде пайдалы.

Ә.М. Нысанбаев өзінің «Халық әндерін мектептегі музыкалық тәрбие процесінде пайдалану» мақаласында осы заманауи әдістемелік тәсілдердің қазақ әндерін оқытудағы практикалық құндылығын атап көрсетеді. Осылайша, аталған ғалымдардың идеялары қазақ әндерін оқытуды жаңа деңгейге көтеруге негіз болады [13].

Сонымен қатар И.В. Москвина зерттеуі бойынша Г. Стасько мен А. Шуляр еңбектерінде вокалдық орындаушылық шеберлікті қалыптастырудың теориялық негіздері баяндалған, бұл болашақ мұғалімдердің вокалдық техникасын, артикуляциясын және көркемдік ойлауын дамытуға тікелей әсер етеді [14]. Бұл мәселелер Қазақстанның музыкалық білім беру контекстінде маңызды, себебі қазақ әндері ерекше дауыс аппаратын талап етеді.

Болашақ музыка мұғалімдерінің кәсіби даярлығында әншілік дағдыларды қалыптастыру – вокалдық–педагогикалық процестің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Әншілік дағды – бұл дауыс аппаратының үйлесімді қызметін, музыкалық есту қабілетін, тыныс алу техникасын, артикуляциялық аппараттың икемділігін және орындаушылық мәдениетті қамтитын күрделі интегративті құбылыс. Пичугина Л.Н. өзінің «Болашақ музыка мұғалімдерін даярлаудағы зерттеу қызметі» еңбегінде болашақ мамандарды дайындаудағы осы күрделі әншілік дағдыны қалыптастырудың маңыздылығына назар аударады [15].

А.В. Глузман мен А.А. Глузман вокалдық педагогикада әншілік дағдыларды қалыптастыру бірнеше әдіс арқылы жүзеге асады деп санады:

Инструменталды әдіс. Әншілік процесі немесе дыбыс қоюға арналған жаттығулар музыкалық аспаптар, мысалы, фортепиано, скрипка және басқа да аспаптар сүйемелдеуімен жүргізіледі. Бұл әдіс студенттердің интонациялық дәлдігі мен музыкалық есту қабілетін жетілдіруге бағытталған.

Практикалық (эмпирикалық) әдіс. Бұл әдіс ежелгі итальяндық мектепте кең таралған. XVI–XVIII ғасырларда вокал мұғалімдері шебер әншілер болуы тиіс болған және олардың негізгі ұраны: «Мен сияқты ән айт» принципі болды. Бұл әдіс вокалдық дағдыларды тәжірибе арқылы меңгеруге мүмкіндік береді.

Концентрлік әдіс. Ұлы орыс композиторы Михаил Глинка негізін салған бұл әдіс дыбыс диапазонын кеңейтуге бағытталған. Студенттерді комфортты ноталардан бастап әдемі айтылатын ноталарға дейін жаттықтыру вокалдық шеберлікті жетілдірудің тиімді тәсілі болып саналады.

Негізгі (комфортты) тон әдісі. Неміс педагогы Ф. Шмитттің пікірінше, примарлы (комфортты) тон диапазонның ортасында орналасқан. Дұрыс дыбыс формасы диапазонды кеңейтуге мүмкіндік береді және вокалдық техникамен қатар орындаушылық қабілетті дамытады [16].

Сабак барысында студенттерге таныс шығармаларды орындау кеңінен қолданылады. Бұл олардың зерттеліп жатқан шығарманың идеясына сәйкес әндерді ынтамен орындауын қамтамасыз етеді. Кульминациялық қиындықтарға қарамастан, мұғалім студенттердің рефлексивтік табиғатын ескеруі қажет, бұл олардың вокалдық және техникалық дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

Әншілік дағдыларды жүйелі түрде қалыптастыруда ең алдымен мынадай элементтерге назар аударылады: дыбыс қою техникасы, тыныс алу мәдениеті, дикция мен артикуляция, әуендік–интонациялық дәлдік, тембрлік тазалық және көркемдік–бейнелік интерпретация. Бұл компоненттердің әрқайсысы болашақ мұғалімнің кәсіби тұлғасын жетілдіруге тікелей ықпал етеді, өйткені музыка пәні мұғалімі тек орындаушы ғана емес, сонымен қатар шәкірттердің музыкалық талғамын тәрбиелеуші, ұлттық мәдениетті жеткізуші тұлға болып саналады.

Қазақтардың өмірінде музыка әрқашан айрықша мәнге ие болып келген, ал этнологтар, өнертанушылар және эстетиктердің еңбектерінде көрсетілгендей, әлем қазақтар үшін бүтіндей музыкалық құбылыс ретінде қабылданған. Әсіресе, музыкада «басқа өнер түрлерінен, сондай–ақ прозалық немесе поэтикалық әдебиеттен айтарлықтай ерекшелігімен қазақтардың этногенезі мен этнопсихологиясының ерекшеліктері және олардың этникалық тарихы сақталып, көрініс табады.

Қазақ халық әндері – ұлттық музыкалық мәдениеттің мәйегі, халықтың дүниетанымын, тарихын, философиясын, эстетикалық құндылықтарын бойына сіңірген рухани мұра. Ғалым А. Жұбанов атап өткендей: «Қазақтың ән өнері – ұлттың жаны мен рухын танытатын, оның мінез–құлқы мен ойлау ерекшелігін бейнелейтін феномен» [17]. Сондықтан болашақ музыка мұғалімдерінің әншілік дағдыларын дамытуда қазақ әндерін жүйелі қолдану кәсіби және тұлғалық тұрғыдан маңызды.

Қазақ халық әндері орындаушылыққа табиғи түрде ыңғайлы: олардың әуендік құрылымы кең тынысты, ырғақтық формалары икемді, ал мәтіндік мазмұны тәрбиелік мәнге ие. Мысалы, «Гэкку» немесе «Сарыжайлау» секілді лирикалық әндер дыбыс мәдениетін, тыныс алу тұрақтылығын қалыптастыруға ықпал етсе, «Айнамақ», «Япурай» сияқты әндер интонациялық нақтылық пен эмоциялық бояуды жетілдіруге мүмкіндік береді.

Г.М. Аманжолованың зерттеу нәтижесінде қазақ халық әндері негізінде болашақ музыка мұғалімдерінің әншілік дағдыларын тиімді қалыптастыруға ықпал ететін мынадай негізгі педагогикалық шарттар айқындалды [18]:

1. Ұлттық репертуарды мақсатты іріктеу және жүйелі енгізу. Әндердің таңдалуы олардың дыбыстық диапазоны, әуендік күрделілігі және тәрбиелік мазмұнына сәйкес жүргізілуі тиіс. Мысалы, бірінші кезеңде қарапайым әуенді қысқа әндер «Қара жорға», «Қарагөз» қолданылса, кейін күрделірек лирикалық және эпикалық туындылар «Гэкку», «Ақбаян» енгізіледі.

2. Вокалдық техникаға негізделген әдістемелік қолдау. Әрбір сабақта арнайы вокалдық жаттығулар қолданылды: тыныс алу гимнастикасы, дыбысты еркін шығару, диапазонды кеңейту, артикуляциялық аппаратты икемдеу. Бұл тәсіл әнді таза әрі көркем орындауға қажетті физиологиялық негізді қамтамасыз етеді.

3. Музыкалық-эстетикалық тәрбиені ұлттық құндылықтармен ұштастыру. Сабақ барысында халық әндерінің шығу тарихы, олардың тәрбиелік мәні, әуендік құрылымдары түсіндіріліп, студенттердің ұлттық өнерге қызығушылығы мен құрметі арттырылды.

4. Рефлексия және өзіндік талдау әдістерін енгізу. Ән орындау процесінде студенттерге өз дауыстарын жазып тындау, сарапшылардың пікірін ескеру және өзіндік бағалау жүргізу тапсырылды. Бұл олардың өз жетістіктерін сараптап, кемшіліктерін түзетуге мүмкіндік берді.

Жүргізілген эксперимент барысында үш кезең қолданылды:

✓ Диагностикалық кезеңде студенттердің бастапқы орындаушылық деңгейі анықталды, олардың вокалдық қиындықтары айқындалды.

✓ Қалыптастырушы кезеңде арнайы әзірленген жаттығулар мен ұлттық әндер негізінде жүйелі жұмыс жүргізілді.

✓ Бақылау-қорытынды кезеңінде студенттердің әншілік дағдыларының даму динамикасы бағаланды.

Болашақ музыка мұғалімдерінің әншілік дағдыларын қалыптастыруда педагогикалық шарттар оқу үдерісінің сапасы мен тиімділігін анықтайтын маңызды фактор болып табылады. Бұл шарттар бірнеше негізгі қағидаттарға сүйенеді:

1. Оқытудағы кезеңдік және жүйелілік қағидаты.

Вокалдық дайындық барысында студенттер қарапайымнан күрделіге қарай қозғалу принципін ұстануы тиіс. Бұл қағидат вокалдық диапазонды кеңейту, жаттығулардың күрделілігін арттыру, репертуар таңдау, лирикалық шығармалардан драмалық туындыларға өту арқылы жүзеге асады. Сабақтарда дыбыс сапасы, оның жетілдірілуі, вибрация мен резонанс мәселелері қарастырылады. Сонымен қатар, дауыс шымылдығына шамадан тыс жүктеме түсіруден аулақ болу қажеттігі ескерілетін маңызды шарт болып табылады.

2. Музыкалық-көркемдік және вокалдық-техникалық дамудың қағидаттары.

Вокалдық-техникалық дағдыларды қалыптастыру – оқытушының басты міндеті. Студент өз дауысын дұрыс басқара алмаған жағдайда музыкалық шығарманың идеялық мазмұнын жеткізе алмайды. Сондықтан кәсіби орындаушыны тәрбиелеу екі міндетті қатар шешуді талап етеді: орындаушылық аппаратты жетілдіру және вокалдық дағдыларды дамыту. Күрделі шығармалармен жұмыс істегенде де студентке техникалық жаттығулармен қатар вокалдық-шығармашылық міндеттер берілуі қажет. Бастапқы кезеңдегі сабақтарда оқытушы мен студенттің назары вокалдық және техникалық дағдыларды дамытуға бағытталады, бұл ретте еңбекқорлық, көркемдік-шығармашылық қабілет және актерлік шеберлік алдыңғы орынға шығады.

3. Әр студентке жеке көзқарас қағидаты.

Әр студенттің вокалдық деңгейі бірегей болып табылады. Студенттің дауыс көлемі, тембрі, диапазоны, мінез–құлқы және дене құрылымы ескерілуі қажет. Сондықтан сабақтар студенттің жеке ерекшеліктерін ескере отырып ұйымдастырылуы тиіс, бұл олардың вокалдық потенциалын барынша ашуға мүмкіндік береді.

4. Тұрақты өзін-өзі жетілдіру қағидаты.

Студенттің өз бетінше жұмыс істеуі маңызды педагогикалық шарт болып саналады. Бұл шығармашылық үдерістерді зерттеу, жаңашылдыққа ұмтылу және жүйелі түрде еңбектену арқылы кәсіби шеберлікті жетілдіруге мүмкіндік береді. Оқыту үдерісінің соңғы кезеңінде Е.В. Толстикова бойынша, студенттің дербес дайындық деңгейі басты назарда болады, бұл оның кәсіби тәуелсіздігі мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді [19].

Қалыптастырушы кезеңнің қорытындысы көрсеткендей, қазақ халық әндерін мақсатты қолдану студенттердің ән айту дағдыларын едәуір жетілдірді. Әсіресе, интонациялық дәлдік, тыныс алу тұрақтылығы және дыбыс тазалығы айтарлықтай жақсарды. Сонымен қатар, олардың ұлттық мәдениетке қызығушылығы артып, кәсіби уәжі күшейді. Студенттердің 78%-ы халық әндерін орындау арқылы өздерінің вокалдық мүмкіндіктерінің кеңейгенін атап өтсе, 65%-ы ұлттық репертуардың болашақ педагогикалық қызметінде маңызды рөл атқаратынын көрсетті.

Нәтижелер және талқылау

Зерттеу барысында қазақ халық әндері негізінде жүргізілген вокалдық дайындықтың студенттердің әншілік дағдыларына әсері жан-жақты талданды. Экспериментке дейінгі және кейінгі көрсеткіштер салыстырылып, әр кезеңдегі өзгерістер пайыздық тұрғыда көрсетілді. Эксперимент үш кезеңнен тұрды: диагностикалық (бастапқы деңгей), қалыптастырушы (педагогикалық ықпал ету) және қорытынды (нәтижені тексеру) кезеңдері.

Диагностикалық кезеңде студенттердің әншілік дағдыларына интонациялық дәлдік, дыбыс қою, тыныс алу техникасы, дикция және репертуарлық білім бастапқы бағалау жүргізілді. Бастапқы көрсеткіштер төмендегі кестеде берілген (кесте 1).

Кесте 1 – Экспериментке дейінгі әншілік дағдылардың орташа деңгейі (%)

Құзырет түрі	Жоғары деңгей (%)	Орта деңгей (%)	Төмен деңгей (%)
Интонациялық дәлдік	18	52	30
Дыбыс қою мәдениеті	22	48	30
Тыныс алу техникасы	20	50	30
Дикция мен артикуляция	25	45	30
Репертуарлық білім	28	42	30

Кесте 1–ден көріп тұрғандай, эксперимент басында студенттердің басым бөлігі орта деңгейде болды (45–52%), ал жоғары деңгей небәрі 18–28% аралығында тіркелді. Бұл көрсеткіштер қазақ халық әндері негізінде жүргізілетін мақсатты педагогикалық ықпалдың қажеттілігін дәлелдейді.

Қалыптастырушы кезеңде қазақтың халық әндері («Гәкку», «Сарыжайлау», «Айнамақ» және т.б.) негізінде вокалдық жаттығулар жүйелі түрде енгізілді. Оқыту барысында интонациялық дәлдікті жетілдіруге, тыныс алу техникасын қоюға, артикуляцияны дамытумен қатар, ұлттық репертуарды меңгеруге баса назар аударылды. Осы кезеңнің соңында алынған көрсеткіштер төмендегі кестеде ұсынылады (кесте 2).

Кесте 2 – Қалыптастырушы кезең соңындағы нәтижелер (%)

Құзырет түрі	Жоғары деңгей (%)	Орта деңгей (%)	Төмен деңгей (%)
Интонациялық дәлдік	38	48	14
Дыбыс қою мәдениеті	42	46	12
Тыныс алу техникасы	40	48	12
Дикция мен артикуляция	44	44	12
Репертуарлық білім	46	42	12

Қалыптастырушы кезеңнің нәтижесі бойынша жоғары деңгей көрсеткіші 38–46% аралығында өсті, ал төмен деңгей көрсеткіші айтарлықтай азайды (30%–дан 12%–ға дейін) (кесте 2).

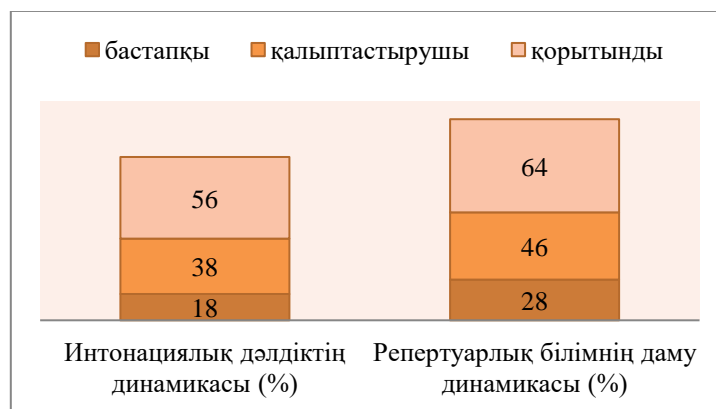
Қорытынды кезеңде студенттердің барлық көрсеткіштері қайта бағаланды. Эксперимент соңында анықталған мәліметтер төмендегі кестеде берілген (кесте 3).

Кесте 3 – Эксперименттен кейінгі қорытынды нәтижелер (%)

Құзырет түрі	Жоғары деңгей (%)	Орта деңгей (%)	Төмен деңгей (%)
Интонациялық дәлдік	56	38	6
Дыбыс қою мәдениеті	60	34	6
Тыныс алу техникасы	58	36	6
Дикция мен артикуляция	62	32	6
Репертуарлық білім	64	30	6

Бұл деректер көрсеткендей, жоғары деңгейге жеткен студенттердің үлесі екі еседен астам артты интонациялық дәлдікте 18%–дан 56%–ға дейін, репертуарлық білімде 28%–дан 64%–ға дейін. Ал төмен деңгей көрсеткіші барлық параметрлер бойынша 6%–ға дейін азайды (кесте 3).

Эксперименттің тиімділігін айқын көрсету үшін бастапқы және қорытынды нәтижелер диаграмма түрінде берілді (Сурет1).

Сурет 1 – Жүргізілген эксперимент нәтижелері

Алынған мәліметтер көрсеткендей, қазақ халық әндерін жүйелі қолдану студенттердің вокалдық және әншілік қабілеттерін арттыруда тиімді құрал болып табылады. Бұл құбылыс бірнеше факторларға байланысты: біріншіден, халық әндерінің табиғи әуендік құрылымы дыбысты дұрыс қоюға және тынысты тиімді пайдалануға мүмкіндік берді; екіншіден, ұлттық мәдениетке қызығушылық студенттердің ішкі мотивациясын арттырды; үшіншіден, педагогикалық әдістеменің кезеңдік құрылымы (диагностика – жаттығу – нәтижені бекіту) оқу процесін бірізді жүргізуге жағдай жасады.

Қорытынды

Бұл зерттеу жұмысы болашақ музыка мұғалімдерінің әншілік дағдыларын қалыптастырудың педагогикалық шарттарын қазақ халық әндерін қолдану негізінде айқындауға және ғылыми тұрғыда дәлелдеуге бағытталды. Эксперимент барысында жүргізілген теориялық, әдістемелік және практикалық ізденістер нәтижесінде зерттеу мақсатына сәйкес төмендегідей қорытындыларға қол жеткізілді.

Біріншіден, болашақ музыка мұғалімдерінің кәсіби даярлығында әншілік дағдыларды қалыптастыру тек техникалық вокалдық машықтармен шектелмейтіні анықталды. Ол ұлттық музыкалық мұраға негізделген көркемдік–эстетикалық танымды, шығармашылық интерпретацияны және кәсіби уәжді кешенді дамытуды талап етеді. Қазақ халық әндерін оқу процесіне енгізу студенттердің интонациялық дәлдігін, дыбыс қою мәдениетін, дикциясын, тыныс алу техникасын және сахналық орындаушылық қабілеттерін арттыруда маңызды рөл атқарды.

Екіншіден, эксперимент нәтижелері қазақ халық әндерін жүйелі қолдану әншілік дағдылардың барлық негізгі компоненттерін – вокалдық (дыбыс диапазоны, интонация, артикуляция), психофизиологиялық (тыныс алу, дауыс аппаратының тұрақтылығы) және эмоционалды–көркемдік (шығарманың мәнін жеткізу, ұлттық стилді сезіну) деңгейлерін едәуір жақсартатынын көрсетті.

Үшіншіден, зерттеу барысында анықталған педагогикалық шарттар (қазақ халық әндерінің таңдалған репертуарын мақсатты енгізу, вокалдық жаттығулар жүйесін жетілдіру, студенттердің шығармашылық белсенділігін арттыруға бағытталған рефлексиялық әдістерді қолдану, кәсіби уәжділікті күшейту) болашақ музыка мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруда тиімді екені тәжірибе жүзінде дәлелденді.

Төртіншіден, студенттердің ұлттық мәдени мұраға деген қызығушылығы мен кәсіби уәжінің артуы олардың жалпы педагогикалық даярлығына оң әсер етті. Қазақ халық әндерін орындау барысында тұлғалық–бағалық бағдарлары кеңейді, халықтық педагогика элементтеріне құрмет қалыптасты және музыкалық білім беру үрдісінде этнопедагогикалық бағыттылық нығайды.

Осылайша, зерттеу жұмысы болашақ музыка мұғалімдерінің әншілік дағдыларын қалыптастыруда қазақ халық әндерін мақсатты әрі ғылыми негізде пайдаланудың тиімділігін айқын көрсетті. Алынған нәтижелер музыкалық–педагогикалық білім беру жүйесінде халықтық мұраларды интеграциялау бағытын жетілдіруге, әдістемелік құралдар мен оқу бағдарламаларын жаңғыртуға және студенттердің кәсіби–практикалық даярлығын арттыруға мүмкіндік береді.

Зерттеу нәтижелерін педагогикалық практикада қолдану болашақ музыка мұғалімдерінің кәсіби әлеуетін арттырып қана қоймай, сонымен қатар ұлттық мәдени құндылықтарды сақтауға және оларды жас ұрпаққа жеткізуге бағытталған маңызды қадам болып табылады. Бұл тәжірибені басқа да педагогикалық жоғары оқу орындарының оқу үдерісіне енгізу, сондай–ақ қосымша эксперименттер арқылы әртүрлі жас топтарында және білім беру деңгейлерінде бейімдеу болашақта зерттеудің жалғасы ретінде қарастырылуы мүмкін.

ӘДЕБИЕТТЕР:

- 1 Волошина Т.А. Профессиональная направленность учителя музыки как основа его педагогической деятельности / Т.А. Волошина // Мир науки, культуры, образования. – 2020. – № 2(81). – С. 5–7.
- 2 Karkina S., Mena J., Valeeva R., Yarmakeev I., Dyganova E., Bhullar M. Fostering future music teachers' professional skills: developing a signature pedagogy using e-learning // *Frontiers in Education*. – Frontiers Media SA, 2023. – Т. 8. – С. 1162748. <https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/educ.2023.1162748/full>
- 3 Егоров А.Н. Современные подходы к развитию певческих навыков. – Москва: Музыка, 2011. – 304 с.
- 4 Ладыженская Т.В. Развитие вокальных способностей студентов музыкальных факультетов. – Санкт–Петербург: Музыка, 2013. – 208 с.
- 5 Успенский Б.А., Годик Б.Л. Вокальная педагогика: теория и практика. – Москва: Музыка, 2018. – 288 с.

6 Rozimurodov I. Musical performance skills of a future music teacher as a pedagogical problem // Science and Innovation. – 2024. – Т. 3, № B2. – С. 417–427.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=ghbqL48AAAAAJ&citation_for_view=ghbqL48AAAAAJ:Tyk-4Ss8FVUC

7 Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики: учебное пособие. – Москва, 2013. – 268 с.

8 Алиева З. Педагогические условия вокально–хоровой работы в процессе профессиональной подготовки учителя музыки / З. Алиева // Перспективы науки. – 2018. – № 11(110). – С. 219–222.

9 Бейсенбаева Б.Т. Вокалдык дағдыларды қалыптастырудың педагогикалық шарттары. – Астана: Білім баспасы, 2018. – 178 б.

10 Огороднов Д.Е. Методика музыкально–певческого воспитания: учебное пособие. – Санкт–Петербург: Лань, Планета музыки, 2014. – 240 с.

11 Федорова И.В. Методика формирования певческих навыков у студентов. – Санкт–Петербург: Музыкальная школа, 2017. – 174 с.

12 Фаттахова Н.Т., Жанабаева Р.К., Шепасева С.А. Формирование художественно–исполнительских навыков будущих учителей музыки // Научные труды ЮКГУ им. М. Ауэзова. – 2018. – № 4. – С. 298–302.

13 Нысанбаев Ә.М. Халық әндерін мектептегі музыкалық тәрбие процесінде пайдалану. – Алматы: Білім баспасы, 2019. – 196 б.

14 Москвина И.В. Развитие навыков певческой работы со школьниками у студентов–будущих учителей музыки в классе сольного пения // Фундаментальная наука и технологии – перспективные разработки. – 2018. – С. 37–41.

15 Пичугина Л.Н. Исследовательская деятельность в подготовке будущих учителей музыки. – 2015. – 132 с.

16 Глузман А.В., Глузман А.А. Подготовка будущих учителей к личностно–профессиональному самосовершенствованию на основе самопознания // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – 2022. – № 10(173). – С. 64–71.

17 Жұбанов А.К. Қазақ музыкасының тарихы мен теориясы. – Алматы: Ғылым, 2000. – 312 б.

18 Аманжолова Г.М. Халық әндерін кәсіби музыкалық дайындықта қолдану әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті баспасы, 2015. – 192 б.

19 Толстикова Е.В. Формы и методы формирования вокально–исполнительских навыков будущих педагогов–музыкантов в вузе // KANT. – 2024. – № 2(51). – С. 424–428.

REFERENCES:

1 Voloshina T.A. (2020). Professionalnaya napravlennost uchitelya muzyki kak osnova ego pedagogicheskoy deyatel'nosti [Professional orientation of the music teacher as the basis of his pedagogical activity], Mir nauki, kultury, obrazovaniya, no. 2(81), pp. 5–7. (in Russian).

2 Karkina S., Mena J., Valeeva R., Yarmakeev I., Dyganova E., Bhullar M. (2023). Fostering future music teachers' professional skills: developing a signature pedagogy using e–learning, Frontiers in Education, Frontiers Media SA, vol. 8, p. 1162748. <https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/educ.2023.1162748/full>

3 Egorov A.N. (2011). Sovremennyye podhody k razvitiyu pevcheskih navykov [Modern approaches to the development of vocal skills], Muzyka, Moscow, 304 p. (in Russian).

4 Ladyzhenskaya T.V. (2013). Razvitie vokalnykh sposobnostey studentov muzykalnykh fakultetov [Development of vocal abilities of students of music faculties], Muzyka, Saint Petersburg, 208 p. (in Russian).

5 Uspenskiy B.A., Godik B.L. (2018). Vokalnaya pedagogika: teoriya i praktika [Vocal pedagogy: theory and practice], Muzyka, Moscow, 288 p. (in Russian).

6 Rozimurodov I. (2024). Musical performance skills of a future music teacher as a pedagogical problem, Science and Innovation, vol. 3, no. B2, pp. 417–427. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=ghbqL48AAAAAJ&citation_for_view=ghbqL48AAAAAJ:Tyk-4Ss8FVUC

7 Dmitriev L.B. (2013). Osnovy vokalnoy metodiki [Fundamentals of vocal methodology], Moscow, 268 p. (in Russian).

8 Aliyeva Z. (2018). Pedagogicheskie usloviya vokalno–khorovoy raboty v protsesse professionalnoy podgotovki uchitelya muzyki [Pedagogical conditions of vocal and choral work in the process of professional training of a music teacher], Perspektivy nauki, no. 11(110), pp. 219–222. (in Russian).

9 Beysenbayeva B.T. (2018). Vokalnyy dagdylyardy kalypstastyrudyn pedagogikalyy sharttary [Pedagogical conditions for the formation of vocal skills], Bilim baspasy, Astana, 178 p. (in Kazakh).

10 Ogorodnov D.E. (2014). Metodika muzykalno–pevcheskogo vospitaniya [Methods of musical and vocal education], Lan; Planeta muzyki, Saint Petersburg, 240 p. (in Russian).

11 Fedorova I.V. (2017). Metodika formirovaniya pevcheskih navykov u studentov [Methods of developing vocal skills in students], Muzykalnaya shkola, Saint Petersburg, 174 p. (in Russian).

12 Fattakhova N.T., Zhanabayeva R.K., Shepayeva S.A. (2018). Formirovaniye hudozhestvenno–ispolnitelskih navykov budushchih uchiteley muzyki [Formation of artistic and performing skills of future music teachers], Nauchnye trudy YUKGU im. M. Auezova, no. 4, pp. 298–302. (in Russian).

13 Nysanbayev A.M. (2019). Khalyk anderin mekteptegi muzykalik tarbie protsesinde paidalanu [Use of folk songs in the school music education process], Bilim baspasy, Almaty, 196 p. (in Kazakh).

14 Moskvina I.V. (2018). Razvitiye navykov pevcheskoy raboty so shkolnikami u studentov–budushchih uchiteley muzyki v klasse solnogo peniya [Development of vocal work skills with schoolchildren among students–future music teachers in the solo singing class], Fundamentalnaya nauka i tehnologii – perspektivnye razrabotki, pp. 37–41. (in Russian).

15 Pichugina L.N. (2015). Issledovatel'skaya deyatelnost v podgotovke budushchih uchiteley muzyki [Research activity in the training of future music teachers], 132 p. (in Russian).

16 Gluzman A.V., Gluzman A.A. (2022). Podgotovka budushchih uchiteley k lichnostno–professionalnomu samosovershenstvovaniyu na osnove samopoznaniya [Preparing future teachers for personal and professional self-improvement based on self-knowledge], Izvestiya Volgogradskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta, no. 10(173), pp. 64–71. (in Russian).

17 Zhubanov A.K. (2000). Kazak muzykasynda tarihy men teoriyasy [History and theory of Kazakh music], Gylym, Almaty, 312 p. (in Kazakh).

18 Amanzholova G.M. (2015). Khalyk anderin kasibi muzykalik dayyndykta koldanu adistemesi [Methods of using folk songs in professional music training], Kazak universiteti baspasy, Almaty, 192 p. (in Kazakh).

19 Tolstikova E.V. (2024). Formy i metody formirovaniya vokalno–ispolnitelskikh navykov budushchih pedagogov–muzykantov v vuze [Forms and methods of developing vocal–performing skills of future music teachers at the university], KANT, no. 2(51), pp. 424–428. (in Russian).

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПЕВЧЕСКИХ НАВЫКОВ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ (НА ОСНОВЕ КАЗАХСКИХ ПЕСЕН)

Шыныбаев С.Т.* , Таубалдиева Ж.Ш., Онгарбаева С.С.

*Жетысуский университет имени И. Жансугурова, Республика Казахстан,
г. Талдыкорган*

*e-mail: Serikbolshynybaev@gmail.com

Аннотация. В современном обществе актуальность сохранения национальной идентичности и передачи культурного наследия из поколения в поколение возрастает. В этом контексте система образования является основным институтом пропаганды национальных ценностей. В статье научно обоснована эффективность использования богатого песенного искусства казахского народа в профессиональной подготовке будущих учителей музыки. Цель исследования – определить педагогические условия, влияющие на развитие певческих навыков будущих учителей музыки на основе использования казахских народных песен, и доказать их эффективность.

В ходе исследования в качестве педагогических условий рассматривались следующие вопросы: подбор вокального репертуара с учётом жанровых и стилистических особенностей казахских песен в соответствии с учебной программой; применение дифференцированных методов обучения, учитывающих индивидуальные особенности студентов; глубокий анализ интонационной структуры, исполнительских традиций и образного содержания казахских песен. Кроме того, национальный колорит и эмоциональная глубина песен рассматриваются как важный инструмент для совершенствования вокальной техники и развития художественной интерпретации. В процессе развития певческих навыков особое внимание уделялось развитию вокальной техники, интонации и музыкально–целевого мышления при сохранении национального колорита.

Результаты исследования показали, что систематическое включение казахского песенного наследия в учебный процесс не только повышает профессионально–творческий потенциал будущих учителей, но и положительно влияет на формирование их интереса к национальной культуре, духовно–нравственных ценностей и профессионального самосознания. Таким образом, песенное искусство казахского народа научно обосновано как важный дидактический и воспитательный ресурс в подготовке учителей музыки. Эта работа вносит вклад в теорию и практику музыкальной педагогики, а также в пропаганду национальной музыкальной культуры.

Ключевые слова: *будущий учитель музыки, певческие навыки, казахские народные песни, вокальная подготовка, педагогические условия, профессиональная подготовка, национальная культура.*

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR DEVELOPING SINGING SKILLS OF FUTURE MUSIC TEACHERS (BASED ON KAZAKH SONGS)

S.T. Shynybaev*, Zh.Sh. Taubaldieva, S.S. Ongarbayeva

Zhetysu University named after I. Zhansugurov, Republic of Kazakhstan, Taldykorgan

*e-mail: Serikbolshynybaev@gmail.com

Abstract. In modern society, the relevance of preserving national identity and transmitting cultural heritage from generation to generation is increasing. In this context, the education system is the main institution for promoting national values. This article scientifically substantiates the effectiveness of using the rich song art of the Kazakh people in the professional training of future music teachers. The research goal is to determine the pedagogical conditions influencing the development of singing skills of future music teachers based on the use of Kazakh folk songs and to prove their effectiveness.

In the course of the research, the following aspects were considered as pedagogical conditions: the selection of a vocal repertoire taking into account the genre and stylistic features of Kazakh songs in accordance with the curriculum; the application of differentiated teaching methods that consider the individual characteristics of students; and deep analysis of the intonational structure, performance traditions, and imaginative content of Kazakh songs.

Furthermore, the national flavor and emotional depth of the songs are considered an important tool for improving vocal technique and developing artistic interpretation. In the process of developing singing skills, special attention was paid to the development of vocal technique, intonation, and musically-purposive thinking while preserving the national flavor.

The research results showed that the systematic inclusion of the Kazakh song heritage in the educational process not only enhances the professional and creative potential of future teachers but also positively influences the formation of their interest in national culture, spiritual and moral values, and professional self-awareness.

Thus, the song art of the Kazakh people is scientifically proven as an important didactic and educational resource in the training of music teachers. This work contributes to the theory and practice of music pedagogy, as well as to the promotion of national musical culture.

Keywords: future music teacher, singing skills, Kazakh folk songs, vocal training, pedagogical conditions, professional training, national culture.